

168 ANYS D'ANTONI DE MARTÍ FRANQUÈS EN LA NOSTRA HISTORIOGRAFIA

Manel Güell

Aquest treball es va començar a configurar com una de les ponències del malaurat "Col·loqui sobre Antoni de Martí i Franquès i el seu temps (1750-1832)", iniciativa exemplar que volia commemorar el 250è aniversari del seu naixement, però que al final no va poder ser. En aquest projecte de ponència, se m'havia encomanat la tasca de recerca, compil·lació i anàlisi de tot allò que s'ha escrit i publicat sobre el científic altafullenc, tasca que, per tal de no quedar en l'oblit dins un mal calaix, s'ha considerat adient reciclar en forma d'article per a aquest anuari.

Al llarg de tota la historiografia aplegada, el nostre personatge l'hem vist escrit com 'Anton', 'N'Antoni', i també traduït al castellà, amb la 'y' grega i l'accent de Franquès, tancat. Actualment se'l coneix per "Antoni Martí i Franquès", i nosaltres creiem que hauria de ser "Antoni de Martí Franquès", amb el 'de' que li atorgava el privilegi nobiliari de què gaudia la seva família, i sense la conjunció de la 'i' llatina entre els cognoms, que és resultat d'un consens sociopolític fill de la Renaixença i que no existia quan vivia el científic.

Malgrat que la nostra sana intenció era, i és, fer una relació bibliogràfica de tot el que s'ha escrit sobre Martí Franquès, caldria fer algunes precisions en aquest sentit:

– Només hem recollit aquelles publicacions: 1) d'Història, 2) Locals.

Queden fora, doncs, tots els tractats de química, botànica o ciències no humanístiques que, fent-se ressò dels descobriments del nostre personatge, li poguessin dedicar pàgines o algunes línies. Hem prescindit igualment dels diccionaris o tractats d'àmbit espanyol o francès, que de ben segur que n'hi haurà més d'un que el cita. Creiem que la part important de la bibliografia és la d'Història Local, la resta no passarà de ser còpies d'allò que en aquest àmbit ja s'ha publicat.

– La nostra recerca ha estat el més exhaustiva possible, però n'hem exclòs aquelles publicacions on el nom d'Antoni de Martí Franquès apareix únicament citat. Per incloure la referència en el nostre treball, Martí Franquès havia de

suggestir no menys d'un o més comentaris significatius, de vegades una dada o notícia, però això sí, de certa rellevància.

– Finalment, penso que malgrat haver posat la màxima cura a no negligir cap aspecte d'aquesta recerca, sempre és possible que hi faltin algunes referències. Per això, aprofito per declarar la present ponència i la relació de les publicacions sobre Antoni de Martí Franquès, com 'oberta' i no acabada, per tal que més endavant investigadors més constants o historiadors més coneixedors del personatge, puguin anar-la completant.

BIBLIOGRAFIA

PARCET, JAIME [1832]

PARCET, JAIME. [Necrològica]. Barcelona, 1832.

CARBONELL [1833]

CARBONELL [BRAVO], FRANCISCO. *Antonio de Martí y Franquès caballero hacendado de Tarragona y Socio correspondiente*. 1833 [Necrologia llegida a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona a 2 de gener de 1833. Va ser publicada al Diari de Barcelona].

TORRES AMAT [1836]

TORRES AMAT, FÈLIX. *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*. Barcelona: Imprenta de J. Verdaguer, 1836, p. 380-385 (Reeditat per Curial, 1973).

HERNÁNDEZ-MORERA [1865]

HERNÁNDEZ, BUENAVENTURA; MORERA, FRANCISCO. *Descripción histórica de las estatuas, medallones, bajos relieves y bustos que adornan el frontispicio del palacio de las Excmas. Corporaciones Diputación Provincial y Ayuntamiento de la fidelísima y ejemplar ciudad de Tarragona*. Tarragona: Imprenta Puigrubí y Arís, 1865.

ELÍAS DE MOLINS [1889]

ELÍAS DE MOLINS, ANTONIO. *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores catalanes del siglo XIX*. II vols. Pamplona: Analecta ediciones y libros S.L., 2000, ed. Facsímil de la de: Barcelona: Impr. Calzada, 1895 (1889), II, p. 89-97.

RUIZ Y PORTA [1891]

RUIZ Y PORTA, JUAN. *Tarraconense ilustres. Apuntes biográficos*. Tarragona: Establiment tipogràfic d'"Arís e hijo", 1891, p. 130-144.

PARCET [1906]

PARCET, JAIME. "Necrologia de D. Antonio de Martí y Franquès". *Butlletí Arqueològic*, I Època, núm. 20 (1906) [Reeditat al mateix anuari: II Època, núm. 14 (gener-març 1917) 15-19. Hi ha un manuscrit del mateix autor a la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, amb data de novembre de 1832].

ESPASA [1917]

"MARTÍ Y FRANQUÉS (ANTONIO DE)". *Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo Americana*. Madrid-Barcelona: Espasa-Calpe, XXXIII, p. 456-457.

BATALLER [1932]

BATALLER [CALATAYUD], J[OSEP] R[AMON]. "Antonio de Martí y Franqués". *Ibérica* (17-09-1932) 136.

QUINTANA [1932]

QUINTANA I MARÍ, ANTONI. "Martí ciutadà i home de ciència". dins: *Ciència*, VII (setembre de 1932 = Discurs amb motiu del Ier. centenari de la mort d'Antoni de Martí i Franqués) 100.

FONT [1932]

FONT I QUER, P[IUS]. "Martí i Franqués, Botànic". dins: *Ciència*, VII (setembre de 1932 = Discurs amb motiu del Ier. centenari de la mort d'Antoni de Martí i Franqués) 112.

ESTALELLA [1932]

ESTALELLA GRAELLS, JOSEP. "Martí Franqués, Físic i meteoròleg". dins: *Ciència*, VII (setembre de 1932 = Discurs amb motiu del Ier. centenari de la mort d'Antoni de Martí i Franqués) 115.

MOLES [1932a]

MOLES ORMELLA, ENRIC. "La tasca d'En Martí en el camp de la Química". dins: *Ciència*, VII (setembre de 1932 = Discurs amb motiu del Ier. centenari de la mort d'Antoni de Martí i Franqués) 119.

MOLES [1932b]

MOLES ORMELLA, ENRIC. "El primer centenario de Antonio de Martí". *Anales de la Sociedad Española de Física y Química*, Madrid, XXX (1932) 320.

QUINTANA [1934]

QUINTANA I MARÍ, ANTONI. "Antonio de Martí y Franqués (Martí d'Ardenya) Químico y Botánico catalán del siglo XVIII". *Archeion*, París, XVI (1934) 38.

QUINTANA [1935]

QUINTANA I MARÍ, ANTONI. *Memòries originals. Antoni de Martí i Franqués. Estudi biogràfic i documental*. Barcelona: Reial Acadèmia de Ciències i Arts, 1935.

PETRÓFILO [1945]

PETRÓFILO. "La egregia personalidad de D. Antonio Martí y Franqués". *Diario Español*, núm. 2.234 (dimecres, 21-11-1945) 3.

RECASENS [1963]

RECASENS COMES, JOSÉ M^a. *El corregimiento de Tarragona en el último cuarto del siglo XVIII. Aspectos económico y político-social*. Tarragona: RSAT, 1963, p. 60, 61, 142, 146, 203, 205 i 268.

IBARZ [1964]

IBARZ AZNÁREZ, JOSÉ. "Semblanza de Antonio de Martí Franqués". dins: *Homenaje en memoria de Antonio de Martí Franqués*, Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona, 1964.

SÁNCHEZ [1964]

SÁNCHEZ REAL, JOSÉ. "Antoni Martí y Franqués". *Diario Español*, núm. 8.067 (Diumenge, 18-10-1964) 4. (Reeditat a: *Obra Menor*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1990, p. 257-262).

IGLÉSIES [1965]

IGLÉSIES FORT, JOSEP. *Un moment estelar de la ciència a Catalunya en el segle XVIII (Antoni Martí i Franqués)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1965 (Història de Catalunya, 62). 55 p.

RECASENS [1965]

RECASENS COMES, JOSÉ M^a. *La Revolución y guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*. Tarragona: Reial Societat Arqueològica Tarraconense, 1965, p. 69, 71, 81-84, 131, 143-145, 272 i 292.

SALVAT [1965]

SALVAT I BOVÉ, JUAN. *Tarragona en la guerra y en la postguerra de la Independencia*. Tarragona: Reial Societat Arqueològica Tarraconense, 1965, p. 79, 85, 208, 269-272.

MOREU [1966]

MOREU-REY, ENRIC. *El pensament il·lustrat a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1966.

GRAMUNT [1968]

GRAMUNT, JOSÉ. *Tarraco Gentilicia*. Barcelona: Imp. José Sallent, suc. Sabadell, 1968, p. 145.

ALBERTÍ [1969]

"MARTÍ I FRANQUÉS, ANTONI". *Diccionari Biogràfic*. III. Barcelona: Albertí, 1969, p. 97-98.

SÁNCHEZ REAL [1972]

SÁNCHEZ REAL, JOSÉ. *La Sociedad Económica de Amigos del País de Tarragona*. Tarragona: Instituto de Estudios Tarraconenses 'Ramon Berenguer IV', Diputació, 1972, p. 13 i 50.

DURAN [1976]

DURAN, EULÀLIA. "Martí i Franquès, Antoni de". *Gran Enciclopèdia Catalana*, IX, 1976, p. 647a.

RIERA [1981]

RIERA I TUÈBOLS, SANTIAGO. "Martí i Franquès: aportació a la ciència del segle XVIII". *Avui*, de 07/03/1981).

ROVIRA [1981]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. "Consideracions entorn d'Antoni Martí i Franquès i de la seva casa del carrer de Santa Anna de Tarragona". *Revista Tècnica de la Propietat Urbana*. Tarragona: Cambra Oficial de la Propietat Urbana, 31 (1981) 57-64.

RIERA [1982]

RIERA I TUÈBOLS, SANTIAGO. "Un científic català de la Il·lustració, Antoni de Martí i Franquès". *Serra d'Or*, 277 (octubre de 1982) 11-14 [601-604].

ROVIRA [1982]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Antoni Martí i Franquès i l'Altafulla del seu temps (1750-1832)*. Tarragona: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1982.

ROVIRA-CARNICER [1982]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR; CARNICER I TORRENT, JOAN. *Anecdolari de Ca l'Antoni Martí. En commemoració del 150è aniversari de la mort d'Antoni Martí i Franquès*. Tarragona: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1982 (L'Oliverot, 2).

SÁNCHEZ REAL [1982a]

SÁNCHEZ REAL, JOSÉ. "Tres artículos desconocidos de Antonio Martí y Franquès". *Diario Español*, núm. 13.355 (03.08.1982) última [24] (Reeditat a: *Obra Menor*. III. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1994, p. 243-254).

SÁNCHEZ REAL [1982b]

Sánchez Real, José. "El 'de' de Antonio Martí y Franquès". *Diario Español*, núm. 13.356 (04.08.1982) 13.

SÁNCHEZ REAL [1982c]

SÁNCHEZ REAL, JOSÉ. "Antoni Martí y Franquès, achacoso". *Diario Español*, núm. 13.357 (dijous, 05.08.1982) 12-13.

(Reeditats a *Obra Menor*. III. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1994, p. 243-254).

BORONAT [1982a]

Boronat, Joan. "Inauguración de la exposición y presentación del libro 'Antoni Martí i Franquès'". *Diario Español*, núm. 13.369 (dijous, 19.08.1982) 11.

BORONAT [1982b]

BORONAT, JOAN. "Los restos de Antoni de Martí i Franquès reposan ya en Altafulla". *Diario Español*, núm. 13.375 (dijous, 26.08.1982) 12-13.

SÁNCHEZ REAL [1982d]

SÁNCHEZ REAL, JOSÉ. "Tres escritos de Antonio Martí y Franquès". *Estudis Altafullencs*, 6 (1982) 71-77.

QUINTANA [1983a]

QUINTANA I MARÍ, ANTONI. "Antoni de Martí i Franquès com a químic". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, XLV, 14 (1983 = Homenatge a Antoni de Martí i Franquès) 7-52.

QUINTANA [1983b]

QUINTANA I MARÍ, ANTONI. "L'obra científica d'Antoni de Martí i Franquès". *Estudis Altafullencs*, 7 (1983) 25-38.

IGLÉSIES [1983]

IGLÉSIES FORT, JOSEP. "Antoni Martí i Franquès i l'Acadèmia de Ciències". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, XLV, 14 (1983 = Homenatge a Antoni de Martí i Franquès) 53-69.

BOLÓS [1983]

BOLÓS, ORIOL DE. "L'obra botànica de Martí i Franquès". *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*, XLV, 14 (1983 = Homenatge a Antoni de Martí i Franquès) 71-75.

RIERA [1983]

RIERA I TUÈBOLS, SANTIAGO. "La Il·lustració catalana". dins: *Síntesi d'Història de la ciència catalana*. Barcelona, 1983, p. 127-179.

ROVIRA [1983]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. "Consideracions entorn d'una carta d'Antoni Martí i Franquès". *Estudis Altafullencs*, 7 (1983) 39-40.

ADSERÀ [1985]

ADSERÀ MARTORELL, JOSÉ. "Antoni de Martí y Franquès renuncia a toda gestión política. Con motivo de las cortes de 1810 se reconoce el privilegio que asistió a Tarragona para nombrar diputado". dins: *Miscel·lània Antoni de Martí i Franquès*, Ajuntament de Tarragona, 1985, 19-39.

BOLÓS-SIERRA [1985]

BOLÓS, ORIOL DE; SIERRA-RÀFOLS, EUGENI. "Les restes de l'herbari d'Antoni de Martí". dins: *Miscel·lània Antoni de Martí i Franquès*, Ajuntament de Tarragona, 1985, 41-45.

QUINTANA [1985a]

QUINTANA I MARÍ, ANTONI. "Biografia desapassionada d'Antoni de Martí i Franquès". dins: *Miscel·lània Antoni de Martí i Franquès*, Ajuntament de Tarragona, 1985, 47-88.

QUINTANA [1985b]

QUINTANA I MARÍ, ANTONI. "Un científic il·lustrat del segle XVIII, benefactor de Valls. Anton de Martí i Franquès". *Quaderns de Vilaniu*, Valls, 8 (1985) 45-61.

SÁNCHEZ [1985]

SÁNCHEZ REAL, JOSÉ. "Antoni Martí y Franqués, químico". dins: *Miscel·lània Antoni de Martí i Franquès*, Ajuntament de Tarragona, 1985, 89-101.

VERNET [1985]

VERNET, J. "Un treball inèdit d'En Martí i Franquès?". dins: *Miscel·lània Antoni de Martí i Franquès*, Ajuntament de Tarragona, 1985, 103-104.

Inventari [1985]

"Inventari dels llibres, documents, aparells de laboratori i herbaris que, procedents de l'arxiu familiar, lliurà a l'Ajuntament de Tarragona en qualitat de dipòsit el Sr. Joan Felip de Martí i de Salazar, amb data 21 de gener de 1982". dins: *Miscel·lània Antoni de Martí i Franquès*, Ajuntament de Tarragona, 1985, 163-178.

ROVIRA [1985]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. "Antoni Martí i Franquès (1750-1832), científic". dins: *Cent personatges del Baix Penedès al Montsià*. Tarragona: Caixa d'Estalvis del Penedès, 1985, 102-103.

DUCH [1986]

DUCH I PLANA, MONTSERRAT. "Aproximació al coneixement de la biblioteca d'Antoni Martí i Franquès". *Estudis Altafullencs*, 10 (1986) 59-68.

MOREU [1986]

MOREU-REY, ENRIC. *El naixement del metre*. Barcelona: Moll, 1986 (Club de butxaca, 44).

ROVIRA [1988]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. "El plet d'Antoni Martí i Franquès amb Lluís Wimpffen (1825-1828)". *Estudis Altafullencs*, 12 (1988) 39-55.

ROVIRA [1989]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. "La revolució Francesa, el metre i Antoni de Martí i Franquès". *Niu d'Art*, Tarragona, 10 (1989) 6-7.

SANROMÀ [1990]

SANROMÀ I FELIP, MAGDA. "Casas natales de Aragón y Cataluña: incógnita materna". *Racó Matern*, Barcelona?, 1990, 120-122.

QUINTANA [1991]

QUINTANA I MARÍ, ANTONI. "Concòrdia entre Antoni de Martí i Franquès i l'abat de Santes Creus, Pere Carrera, respecte al lluíisme del 'Manso d'en Boada'". *Butlletí de l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus*, vol. XIII, núm. 71-72 (1990); i vol. XIV, núm. 73-74 (1991) 221-230.

ROVIRA [1991]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Els Martí. Un llinatge del Baix Gaià (segles XVI-XVIII)*. Tarragona: Delegació de Tarragona de la SCGHSV, 1991 (Paratge Tarragoní, 1).

CARNICER [1992]

CARNICER TORRENT, JOAN. *Altafulla: De portes endins*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1992, p. 67-74.

QUINTANA [1992]

QUINTANA I MARÍ, ANTONI. "Epistolari d'Antoni de Martí i Franquès i d'alguns dels seus contemporanis (1780-1833)". *Estudis Altafullencs*, 16 (1992) 51-122.

RIERA [1992]

RIERA I TUÈBOLS, SANTIAGO. "Martí i Franquès, Antoni". *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1992, p. 661.

ROVIRA [1992-1993]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. "La noblesa del Camp de Tarragona i el servei de Miquelets (1795)". Paratge. *Quaderns d'Estudis de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia i Vexil·lologia*, SCGHSV, Barcelona, 3-4 (1992-1993) 65-76, p. 73 i 75.

ROVIRA [1993]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *La Guerra Gran a Altafulla (1793-1795)*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1993 (L'Oliverot, 6), p. 5, 21, 27, 39, 40, 44 i 45.

FERRER-DASCA-ROVIRA [1994]

FERRER I BOSCH, ANTÒNIA; DASCA I ROIGÉ, ANDREU & ROVIRA I SORIANO, JORDI. -CL- *Anys de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Una aproximació a la seva història (1844-1994)*. Tarragona: RSAT, 1994, p. 52, 53, 55, 76, 96, 100, 216 i 261.

ROMEU [1994]

ROMEU I FIGUEROLA, ANTONI. "Antoni de Martí i Franquès (1750-1832)". dins: *Festes de Santa Tecla 1994*. Tarragona: Diari de Tarragona, 1994, p. 33.

OTERINO [1995]

Oterino Cervelló, Armando. "Els Veciana i Martí d'Ardenya". *Diari de Tarragona*, núm. 2.946 (dilluns, 7-08-1995) 12.

CARNICER-DUCH-QUINTANA [1998]

CARNICER I TORRENT, JOAN; DUCH I PLANA, MONTSERRAT; QUINTANA I MARÍ, ANTONI; ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Antoni de Martí i Franquès: recull de articles*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1998, 62 p.

ROVIRA [1999a]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. "Els domicilis dels Nobles tarragonins setcentistes". TAG. *Revista del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Tarragona*, 16 (Hivern 1999) X-XI.

ROVIRA [1999b]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Els Martí: de pagesos benestants i mercaders a nobles del Principat de Catalunya*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1999, 66 p.

ALTEMIR [2000]

ALTEMIR LASCORZ, JOSÉ ANTONIO. "Antoni Martí i Franquès, un científico de su tiempo". *Estudis Altafullencs*, 24 (2000) 65-74.

Antoni Martí... [2000]

"Antoni Martí i Franquès. Meteoròleg, físic, botànic i químic. Il·lustre autodidacta tarragoní". *Diari de Tarragona*, núm. 4.855 (dimarts, 12.11.2000) 12, "El Personatge".

E.P.[2000]

E.P. "250 anys de vida d'Altafulla: la vila closa celebra el naixement del científic Martí i Franquès amb tres exposicions evocatives de la història local des del 1750". *El Punt*, núm. 1.424 (dimècres, 16.08.2000) 6.

MAGRINÀ [2000]

MAGRINÀ PORTA, GEMMA. "Aproximació a l'Altafulla dels anys 1792-1805: l'hi-senda d'Antoni Martí Franquès". *Estudis Altafullencs*, 24 (2000) 17-26.

ROVIRA [2000]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. "Els Franquès d'Altafulla, avantpassats materns d'Antoni de Martí i Franquès". *Estudis Altafullencs*, 24 (2000) 51-64.

SURIOL [2000]

SURIOL, JOSEP. "Martí d'Ardenya". *El Punt*, núm. 1.333 (dimecres, 17.05.2000) 14, "Cartas al director".

BALANÇ QUANTITATIU DE LA BIBLIOGRAFIA SOBRE ANTONI DE MARTÍ FRANQUÈS

Les 77 referències es poden dividir d'acord amb el tipus de contingut o bé la seva tipologia formal. Segons el primer criteri, tindrem: 45 obres d'assaig, 24 de divulgació i les 8 necrològiques. Si seguim el segon: 35 articles d'assaig, 13 articles de divulgació, 11 articles de premsa, 6 entrades de diccionaris, 5 miscel·lànies i 4 monografies.

Sembla òbvia la serietat amb què la historiografia ha tractat el científic altafullenc, ja que, rigor a banda, un 58'4% de les referències corresponen a obres d'assaig, enfront al 31'1% de divulgació. Això també és indicador de quins han estat els camins de publicació que la historiografia ha escollit, circuits culturals preferentment. La major divulgació del tema, que sempre és a través de les pàgines de la premsa diària, ha estat reduïda a un 14'2%; la resta de publicacions ha estat vinculada a plataformes associatives i/o iniciatives de tipus cultural. En aquest sentit es nota l'esforç fet des del Centre d'Estudis d'Altafulla, que mitjançant monografies o l'anuari *Estudis Altafullencs*, ha publicat 15 dels treballs referenciats. Li segueixen la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i la Reial Societat Arqueològica Tarraconense, amb 5 treballs cada una; l'Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV (depenent de la Diputació), amb 4, i la Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia i Vexil·lologia de Barcelona, i també amb delegació a Tarragona, amb 2.

Gairebé la meitat d'aquestes obres (36, és a dir, el 46'7%), s'han produït arran de la commemoració de torn al voltant del personatge. Se li han dedicat: necrològiques amb motiu de la seva defunció, el 1832 (2), i diversos articles tècnics i de recordança, en el centenari de la seva mort, el 1932 (un número especial a la revista *Ciencia*, i 6 articles), també en el 150 aniversari de la seva mort, el

1982 (dues miscel·lànies d'homenatge –una de 1983 i l'altra de 1985– i fins a una vintena d'articles i publicacions); finalment, en celebrar-se el 250 aniversari del seu naixement, els treballs que volien ser comunicacions per al Col·loqui convocat i que han acabat recollits als *Estudis Altafullencs 2001* –més de mitja dotzena–.

A banda de les obres que contempnen un aspecte concret de la vida d'Antoni de Martí Franquès, cal constatar 5 biografies (o articles de tall biogràfic). La primera es publicà el 1935 a càrrec d'Antoni Quintana Marí, que tornà a biografiar el personatge cinquanta anys més tard (1985). La segona biografia, de 1982, és de Salvador-J. Rovira i Gómez, que reincidí el 1991 i el 1999 amb treballs genealògics que escatien els orígens familiars del personatge.

Quintana i Rovira, han estat els autors més prolífics a l'hora de publicar sobre Antoni de Martí Franquès, amb 9 i 13 treballs, respectivament (el 28'57% del total). Els segueixen el Dr. José Sánchez Real, amb 7, Santiago Riera Tué-bols, amb 4, sis autors més amb 2, i la resta amb un sol treball.

* * *

Opinem que 77 títols dedicats a un personatge de relleu històric local, no està gens malament com a balanç d'una historiografia de quasi 170 anys (toca a una mitjana d'un treball publicat sobre Antoni de Martí Franquès cada dos anys i escaig). Això ha estat possible, en part, gràcies a la voluntat de mantenir viva la seva memòria en el sentir dels seus llocs d'origen, Altafulla, i d'adopció, Tarragona, els intel·lectuals i polítics dels quals no han dubtat a fer-li fins a quatre homenatges.

Intel·lectuals com Quintana o Rovira, no solament han publicat més d'una quarta part d'aquesta historiografia, sinó que, almenys en el cas del segon, ha estat en bona mesura gràcies als seus esforços de dinamització cultural que s'han facilitat els canals de difusió, promoció i publicació que han contribuït a un major coneixement de l'insigne científic altafullenc.

Ben entrat el nou mil·lenni, i ja pensant en la possible propera commemoració, el 2007 (175 aniversari de la seva mort), ben segur que aquesta bibliografia haurà augmentat, i que, a més, no necessitarem posseir el volum corresponent per llegir quelcom sobre Martí Franquès que no puguem llegir a pantalla. En el balanç historiogràfic d'aquí a sis anys, també s'hauran d'incloure els treballs posats a la xarxa, i potser haurem de parlar de la ciberbibliografia.